GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשפ"ב, 2022
מספר השאלון: 34281
קובץ: תשובות סופיות

אזרחות

שאלון 34281

הוראות לנבחן

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

הוראות לנבחן
א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
פרק ראשון – (2×7) – 14 נקודות
פרק שני – (2×10) + (1×14) – 34 נקודות
פרק שלישי – (2×13) – 26 נקודות
פרק רביעי – (2×13) – 26 נקודות
סך הכול – 100 נקודות
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
בהצלחה!

בהצלחה!

תשובות סופיות

פרק ראשון (14 נקודות)

שאלה 1

א. עקרון שלטון החוק: חובת הציות לחוק חלה על כולם – אזרחים ורשויות כפופים לחוק ושווים בפניו (לאדם מותר כל מה שהחוק אינו אוסר, לרשות – רק מה שהוסמכה); החוק נחקק בהליך דמוקרטי, הולם את ערכי המדינה הדמוקרטית, מפורסם וברור, מגדיר את המותר והאסור ומאזן בין טובת הכלל והפרט. ציטוט: "לוחמי האש המועסקים בארגון מחויבים להשתמש בפריטי הלבוש ובאמצעים על פי ההנחיות." / "...והוא פועל על פי תקני בטיחות בין־לאומיים בנוגע לביגוד, למסכות פנים ולאמצעי מיגון." קישור: ארגון ממלכתי ולוחמיו פועלים על פי כללים מחייבים ומפורסמים שמגדירים את המותר והאסור, וחובת הציות להם חלה על כל לוחמי האש.

ב. חופש הדת (נגזרת של הזכות לחירות): זכותו של כל אדם להאמין באמונה דתית כרצונו, לקיים את מצוות דתו ואת מנהגיה בפרט ובציבור ולחיות על פיהן, בלי שהמדינה או אחרים יכפו עליו אחרת. ציטוט: "הם טוענים כי האיסור על גידול זקן מונע מהם לקיים מסורת המקובלת ביהדות ובאסלאם." קישור: גידול זקן הוא מנהג דתי; האיסור מונע מלוחמי האש לקיים את מנהגי דתם.

שאלה 2

א. חוק השבות (1950): כל יהודי זכאי לעלות לארץ; תחולת החוק גם על בני זוג של יהודים, ילדיהם ונכדיהם של יהודים, ובני הזוג של הילדים והנכדים – גם אם הם עצמם אינם יהודים; הגדרת יהודי: מי שנולד לאם יהודייה או שהתגייר, ואינו בן דת אחרת. ציטוט: "הסיבה לבקשתה זו היא שבעלה, שנפטר, היה זכאי למעמד עולה חדש משום שאביו היה יהודי." קישור: הבעל הוא ילד של יהודי, והתיירת היא בת זוגו של ילד של יהודי – ולכן לפי החוק זכאית לעלות אף שאינה יהודייה.

ב. מנגנון פיקוח וביקורת פורמלי (מוסדי) – הביקורת השיפוטית של בג"ץ: ביקורת של גופים ומוסדות שלטוניים (מבקר המדינה, נציב תלונות הציבור, מערכת המשפט, הכנסת); שהוסמכו לכך בחוק; פועלים באמצעות דוחות, הנחיות, פסקי דין ומסמכים רשמיים; לשם הגבלת השלטון ופיקוח על חוקיות פעולותיו; בג"ץ בודק את חוקיות החלטות הרשויות, יכול לבטל החלטה בלתי חוקית ולתת צווים לרשויות. ציטוט: "משרד הפנים סירב לבקשתה, והתיירת עתרה לבג"ץ." / "בעקבות הדיון פסקו השופטים על מתן צו המורה למשרד הפנים להעניק לתיירת מעמד של עולה חדשה." קישור: מוסד שהחוק הסמיך לכך בחן את החלטת משרד הפנים והורה לו בצו מחייב לשנותה.

פרק שני (34 נקודות) – שאלות 3–7

שאלה 3

הסדר שהושג ערב הקמת המדינה (יסודו במכתב ששלחה הנהלת הסוכנות היהודית לאגודת ישראל ב־1947); בין דתיים לחילונים; להסדרת מחלוקות בענייני דת ומדינה, כדי למנוע העמקת מחלוקות ולאפשר חיים משותפים; ארבע סוגיות: השבת כיום המנוחה הרשמי (ליהודים), כשרות במוסדות ממלכתיים, נישואין וגירושין של יהודים לפי ההלכה, אוטונומיה לזרם החינוך החרדי.

שאלה 4

שני כללים, למשל: (1) אופן בחירת שופטים – ועדה לבחירת שופטים בת תשעה חברים, עם נציגות לשלוש הרשויות (3 שופטי העליון ובהם הנשיא, 2 שרים ובהם שר המשפטים כיו"ר, 2 חברי כנסת) ו־2 נציגי לשכת עורכי הדין; רוב לנציגות המקצועית־משפטית (5 מתוך 9). (2) תנאי העסקת שופטים – שכר שנקבע בוועדת הכספים של הכנסת; כהונה עד גיל 70; איסור על תפקיד פוליטי ועל עיסוק אחר; חסינות על פסק דין; אין מעבירים שופט ממקום כהונתו אלא בהסכמת נשיא העליון או לפי החלטת בית הדין המשמעתי.

שאלה 5

זכויות קיבוציות הניתנות לקבוצות אתניות־תרבותיות / מיעוטים לאומיים; מטרתן להסדיר בצורה מוסדית ולשמר את זהותה הייחודית של הקבוצה במדינה, בתחומים כמו שפה, חינוך, תרבות, ייצוג כקבוצה (שתי דוגמאות); המדינה קובעת את היקף הענקתן ואת מידת התמיכה המוסדית בהן (לעומת זכויות הפרט של בני המיעוט, שהן זכויות יסוד בכל דמוקרטיה).

שאלה 6

מהו: מעצר מניעתי, ללא הליך פלילי רגיל נגד העצור – גם בלי שהוא מואשם בביצוע עבירה; מטרה: למנוע פגיעה עתידית בביטחון המדינה או בביטחון הציבור (בזכות לחיים ולביטחון של אזרחי המדינה); מגבלות: בשל הפגיעה הקשה בזכויות חלות עליו הגבלות בחוק – בסמכות שר הביטחון, לתקופה של עד שישה חודשים שניתן להאריך, ונתון לביקורת שיפוטית.

שאלה 7

שניים מאלה (כל הבדל לפי קריטריון): ערך מרכזי – סוציאל־דמוקרטית: שוויון חברתי־כלכלי קודם לחירות הכלכלית (סולידריות, צמצום פערים), ואילו ליברלית: חירות כלכלית על פני שוויון; האחריות לרווחת הפרט – סוציאל־דמוקרטית: המדינה אחראית כלפי החלש (מדינת רווחה, רשת ביטחון סוציאלית), ואילו ליברלית: הפרט אחראי לחייו ולרווחתו; מידת מעורבות המדינה – סוציאל־דמוקרטית: מעורבות רבה (סבסוד, שירותים חברתיים, חקיקה חברתית, הלאמה, מיסוי גבוה על העשירונים העליונים), ואילו ליברלית: מעורבות מינימלית (יוזמה פרטית, תחרות, שוק חופשי, הפרטה, הפחתת מסים, צמצום קצבאות).

פרק שני (34 נקודות) – שאלות 8–12

שאלה 8

- הצגת שני הצדדים: המצב בישראל – נישואין וגירושין של יהודים נעשים על פי ההלכה, בבתי הדין הרבניים (חלק מהסדר הסטטוס קוו), ואין בישראל נישואים אזרחיים. התומכים בהמשך המצב: שמירה על אחדות העם היהודי ועל זהותו היהודית / מניעת פיצול לשני עמים / עיצוב אופייה היהודי של המדינה. המתנגדים (התומכים בנישואים אזרחיים או בנישואים בדרכים נוספות): כפייה דתית, פגיעה במי שאינם יכולים או אינם רוצים להינשא לפי ההלכה (למשל מי שאינם מוכרים כיהודים לפי ההלכה, זוגות שהנישואים ביניהם אסורים לפי ההלכה), פגיעה בשוויון (למשל מסורבות גט).

- לכל אדם זכות לחיות / להחליט / לעשות / לפעול / להימנע מפעולה / לבחור / לעצב את אישיותו על פי רצונו החופשי (שתי פעולות); מן הזכות לחירות נגזרות חירויות כמו חופש הביטוי, חופש המחשבה והמצפון, חופש התנועה, חופש העיסוק, חופש הדת וחופש מדת (לפחות שתי נגזרות).

- המתנגדים: נישואין רק לפי ההלכה הם כפייה דתית – אינם מאפשרים לאדם לבחור כיצד ועם מי להינשא ופוגעים בחופש מדת ובחופש המצפון. או התומכים: ההסדר מאפשר למי שרוצה בכך לקיים את חייו על פי ההלכה – מימוש חופש הדת.

שאלה 9

- פיקוח וביקורת על השלטון: התקשורת בודקת את פעולות השלטון ונבחרי הציבור, חושפת ליקויים, מחדלים ושחיתויות ומעבירה עליהם ביקורת ("כלב השמירה של הדמוקרטיה"; מנגנון פיקוח בלתי פורמלי). תעמולת בחירות: בתקופת הבחירות התקשורת משמשת במה שבאמצעותה המפלגות והמועמדים מציגים לבוחרים את עמדותיהם ואת מצעיהם ומנסים לשכנע אותם להצביע בעדם (תשדירי תעמולה, מודעות, ראיונות, עימותים); בישראל הרשימות המתמודדות לכנסת מקבלות זמן שידור חינם לתשדירי תעמולה לפי כללים שנקבעו בחוק.

- זכותו של כל אדם להביע ולהפיץ בפומבי את דעותיו, אמונותיו, רגשותיו וכל העדפה שירצה, בכל דרך שיבחר (בדיבור, בכתב, באמצעי התקשורת, באמנות, בהפגנות ועוד); חירות הנגזרת מן הזכות לחירות; חלה גם על דעות שאינן מקובלות על הרוב או על השלטון.

- פיקוח וביקורת: אמצעי התקשורת מפרסמים בפומבי מידע, דעות וביקורת על השלטון – גם כאלה שאינם נוחים לשלטון – בלי שייענשו על כך; זה מימוש של חופש הביטוי (ושל חופש העיתונות הנגזר ממנו). או תעמולת בחירות: המפלגות והמועמדים מביעים ומפיצים בפומבי, באמצעי התקשורת, את עמדותיהם ואת מצעיהם – מימוש של חופש הביטוי בתקופת הבחירות.

שאלה 10

- שיטה לגיבוש רשימת המועמדים של מפלגה: כל חברי המפלגה הרשומים (המתפקדים) בוחרים בבחירות פנימיות את המועמדים לרשימת המפלגה לכנסת ואת מקומם ברשימה; כל מועמד מתמודד על קולות חברי המפלגה, ומקומו נקבע לפי מספר הקולות שקיבל.

- זכויות הקשורות ליחסים בין האזרח לרשויות השלטון ולשותפות בניהול המסגרת המדינית; חלקן זכויות אזרח (הזכות לבחור ולהיבחר, הזכות להתארגן במפלגה המתמודדת בבחירות) וחלקן נובעות מזכויות טבעיות (חופש ההפגנה והמחאה, האפשרות לבקר את השלטון).

- בבחירות מקדימות חברי המפלגה מממשים את הזכות לבחור – הם בוחרים את המועמדים ואת סדרם ברשימה; המתמודדים מממשים את הזכות להיבחר – הם מתמודדים על קולות חברי המפלגה; וההתפקדות למפלגה היא מימוש של הזכות להתארגן במפלגה המתמודדת בבחירות.

שאלה 11

- הבוחרים מצביעים בעד רשימה (של מפלגה); כל רשימה מקבלת מספר מושבים בגוף הנבחר (פרלמנט / מועצה) ביחס למספר הקולות שקיבלה; לכן יש התאמה גבוהה בין חלוקת הקולות לחלוקת המושבים, וגם רשימות קטנות, שמייצגות קבוצות ודעות שונות, יכולות לקבל ייצוג (בניגוד לשיטה הרובית, שבה מי שזכה במרב הקולות באזור הבחירה זוכה בייצוג).

- ההצבעה נערכת באמצעות שני פתקים: פתק לבחירה אישית של ראש הרשות ופתק למועצה; הבחירות לראש הרשות הן אישיות ורוביות, והבחירות למועצת הרשות הן רשימתיות יחסיות, עם אחוז חסימה (רשימה צריכה לקבל לפחות 75% מן המודד – מספר הקולות הדרוש למושב אחד); כדי להיבחר לראש הרשות צריך לקבל לפחות 40% מהקולות הכשרים, ואם אף מועמד לא קיבל זאת – נערכות בחירות חוזרות בין שני המועמדים שקיבלו את מספר הקולות הגבוה ביותר.

- בבחירות למועצת הרשות (הפתק השני) הבוחרים מצביעים לרשימה, וכל רשימה מקבלת מושבים במועצה ביחס למספר הקולות שקיבלה; כך גם רשימות קטנות (של שכונה, של קבוצה באוכלוסייה או של נושא מסוים) מיוצגות במועצה. (הבחירה בראש הרשות אינה יחסית אלא אישית ורובית.)

שאלה 12

- ארגון של אנשים בעלי מטרה משותפת / שמבקשים לקדם עניין מסוים (אפשר לתת שתי דוגמאות); פועלים יחד כדי להשפיע מבחוץ על קביעת מדיניות ציבורית; אינם מבקשים להתמודד בבחירות; פעילותם מכוונת כלפי רשויות השלטון; דרכי פעולה מגוונות: שתדלנות (לובינג), הסכמי שיתוף פעולה, הפעלת סנקציות.

- הכרה בערך של ריבוי – מגוון דעות, עמדות של אנשים וקבוצות; עידוד / תמיכה בקיום ובביטוי של מגוון דעות ועמדות של אנשים או קבוצות בחברה; לפיכך יש לאפשר לכל קבוצה או דעה להתארגן ולפעול למען השגת האינטרסים שלה.

- קיומן של קבוצות אינטרס שונות מבטא את ההכרה בערך הריבוי / במגוון העמדות של קבוצות; ההתארגנות והפעולה של קבוצות אלה מאפשרת להן להשיג / לקדם מגוון אינטרסים ורצונות.

פרק שלישי (26 נקודות)

שאלה 13

שניים מאלה: ייצוג האזרחים (הכנסת מייצגת את ריבונות העם ואת העמדות השונות בחברה; האזרחים בוחרים במפלגות המבטאות את עמדותיהם); חקיקה (חקיקה ראשית המחייבת את כל האזרחים ואת כל הרשויות; הסמכת הממשלה להתקין תקנות); פיקוח וביקורת על הממשלה (אופוזיציה, ועדות, אישור התקציב, הצעת אי־אמון, שאילתות); רשות מכוננת (כינון חוקה באמצעות חוקי יסוד); כינון הממשלה (הבעת אמון ואי־אמון); מינוי בעלי תפקידים (נשיא המדינה, מבקר המדינה). בקטע – ייצוג (או מינוי בעלי תפקידים: "...את האחריות הכבדה שהטלתם עליי – לכהן בתפקיד הנשיא האחד־עשר של מדינת ישראל"). ציטוט: "אמון זה שנתתם בי, נבחרות ונבחרי העם, בשם אזרחיות ואזרחי מדינת ישראל, אמון שחצה מחנות וסיעות, הראה לי שהאפשרות לתקווה, לאחדות, קיימת גם בבית הזה." קישור: חברי הכנסת, שנבחרו בידי העם, בחרו בנשיא "בשם" האזרחים; בכנסת מיוצגים מחנות וסיעות שונים.

שאלה 14

הסכמיות: הסכמה רחבה בין קבוצות בחברה; על כללי משחק בסיסיים / על אופייה הבסיסי של החברה או המדינה; מחזקת את היציבות ומאפשרת קיום בצוותא על אף חילוקי דעות. ציטוט: "דמוקרטיה, ממלכתיות, סדר חברתי, מערכת משפט ואכיפת חוק עצמאיות ובלתי תלויות – המילים גדולות והמופשטות האלה מביעות את הבסיס האיתן שמחזיק אותנו יחד, למרות כל המחלוקות שבינינו." / "בסיס זה הוא חיוני כדי שאנשים יוכלו לחיות יחד כקבוצה, ואנחנו חייבים לחיות כאן יחד." קישור: הסכמה רחבה על כללי המשחק הבסיסיים (דמוקרטיה, מערכת משפט עצמאית), שמחזיקה את החברה יחד ומאפשרת קיום בצוותא למרות המחלוקות.

שאלה 15

שני רכיבים: (1) הרכיב הלאומי: ישראל היא מדינתו של העם היהודי בארץ ובתפוצות; המדינה מזוהה ברמה הקולקטיבית עם הלאום היהודי האתני־תרבותי ומבטאת את זכותו להגדרה עצמית לאומית; העדפה ללאום היהודי במדיניות ההגירה; עברית ומורשת ישראל; סמלים, מועדים, חוקים ומוסדות המבטאים את היסודות האתניים־תרבותיים היהודיים. (2) הרכיב הדמוקרטי: מחויבות לשוויון מלא בין כל האזרחים ללא הבדל השתייכות לאומית, אתנית או דתית; הריבונות מסורה לכל האזרחים; אין חפיפה מלאה בין לאומיות לאזרחות; יסודות אזרחיים משותפים; זכויות קבוצתיות מסוימות. ציטוט לרכיב הלאומי: "בבית זה שֵׁירַתְתִּי בתפקיד יושב ראש הנהלת הסוכנות היהודית..." (העלאת יהודים, שיבת ציון) / "זכיתי להתייצב לימינן..." (הקשר עם יהודי התפוצות). ציטוט לרכיב הדמוקרטי: "על המדינה לעשות הכול למען השתלבותם של המיעוטים החיים בתוכנו..." / "עלינו לעשות הכול כדי לנפץ תקרות זכוכית."

פרק רביעי (26 נקודות) – שאלות 16–18

שאלה 16

- הפנייה לבני העם הערבי תושבי מדינת ישראל: קריאה לשמור על השלום וליטול חלקם בבניין המדינה, על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה, הזמניים והקבועים. ציטוט: "בשנה האחרונה הובא לאישור הממשלה מינוי של אזרח ערבי לתפקיד ראש הרשות לפיתוח כלכלי של החברה הערבית בישראל." / "הרשות הזאת פועלת במסגרת המשרד הממשלתי לשוויון חברתי, והיא אחראית לקידום תוכניות פיתוח של היישובים הערביים ושילוב החברה הערבית בכלכלה בישראל." קישור: אזרח ערבי ממונה לתפקיד בכיר במוסד ממלכתי = נציגות מתאימה במוסדות המדינה ונטילת חלק בבניינה; פיתוח היישובים הערביים וצמצום הפערים = אזרחות מלאה ושווה.

שאלה 17

- קביעת מדיניות ויישומה (ביצועה): הממשלה מקבלת החלטות ומתווה קווי פעולה, ומוציאה את ההחלטות לפועל (באמצעות משרדי הממשלה), בתחומים שונים בענייני פנים וחוץ. ציטוט: "במסגרת פעולותיו גיבש המשרד תוכנית שמטרתה לצמצם את הזיהום הסביבתי שנגרם משימוש בכלי פלסטיק חד־פעמיים." / "כדי להביא להפחתה של ממש בשימוש בכלים חד־פעמיים, בתוכנית שגובשה נכללת העלאה ניכרת של מחירי המוצרים הללו." קישור: המשרד החליט על קו פעולה (צמצום הזיהום) ועל האמצעי לביצועו (העלאת המחירים), בתחום הסביבה ובריאות הציבור.

שאלה 18

- העדפה מתקנת: מתן יחס מועדף (הטבה) לקבוצה שהופלתה בעבר או שנמצאת במצב של נחיתות (מקופחת או חלשה), בתחומים כמו ייצוג, תעסוקה, השכלה או מגורים; כדי לצמצם את הפערים ולהגיע לשוויון מהותי; לפרק זמן מסוים, עד שהפערים מצטמצמים. ציטוט: "לטענתה, כיום רק כרבע מבין חברי וחברות הכנסת הן נשים, ולכן יש לתת תמריצים לסיעות המשבצות נשים ברשימת המועמדים לכנסת." / "חברת הכנסת הוסיפה כי היא מקווה שבתוך כמה שנים יגדל ייצוג הנשים בכנסת ולא יהיה עוד צורך בתמריצים כאלה." קישור: נשים מיוצגות בחסר בכנסת; ההצעה נותנת הטבה (תוספת תקציב) כדי להגדיל את ייצוגן; התמריץ זמני – עד שהפער יצטמצם.

פרק רביעי (26 נקודות) – שאלות 19–20

שאלה 19

א. טענה ברורה במשפט אחד, למשל: "אני תומך/ת בתוכנית של משרד האוצר להטיל אגרה על נהגים המבקשים להיכנס במכוניתם הפרטית למרכז העיר תל אביב."

ב. מושגים מקובלים בעד התוכנית: הגישה הכלכלית־חברתית הסוציאל־דמוקרטית (מעורבות המדינה, מיסוי והשקעה בשירותים ציבוריים לטובת כלל הציבור והשכבות החלשות), הזכות לחיים ולביטחון (צמצום זיהום האוויר ותאונות הדרכים). דוגמה: הגישה הסוציאל־דמוקרטית – הצגה וקישור לסוגיה.

ג. מושגים מקובלים נגד התוכנית: חופש התנועה (נגזרת של הזכות לחירות), הזכות לשוויון (פגיעה במי שאין ידו משגת לשלם), הגישה הכלכלית־חברתית הליברלית (התנגדות להטלת תשלומי חובה נוספים ולהתערבות המדינה). דוגמה: חופש התנועה – הצגה וקישור לסוגיה. אין להשתמש במושג זהה או קרוב לזה של סעיף ב.

שאלה 20

א. טענה ברורה במשפט אחד, למשל: "אני מתנגד/ת להנחיות שלפיהן עובדי מדינה כגון מורים, רופאים ונהגי תחבורה ציבורית חייבים להתחסן נגד נגיף הקורונה או להיבדק בפרקי זמן קבועים, ומי שיסרב ייאלץ לצאת לחופשה ללא תשלום."

ב. מושגים מקובלים נגד ההנחיות: הזכות לחירות (ההחלטה על טיפול רפואי בגופו של אדם; חופש העיסוק כנגזרת), הזכות לכבוד ולשלמות הגוף, הזכות לפרטיות (מידע רפואי). דוגמה: הזכות לחירות – הצגה וקישור לסוגיה.

ג. מושגים מקובלים בעד ההנחיות: הזכות לחיים ולביטחון (הגנה על בריאותם של התלמידים, המטופלים והנוסעים; חובת המדינה להגן על חיי תושביה), חובות האדם והאזרח (החובה שלא לפגוע באחרים). דוגמה: הזכות לחיים ולביטחון – הצגה וקישור לסוגיה. אין להשתמש במושג זהה או קרוב לזה של סעיף ב.

כל הבגרויות באזרחות עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/civics